

EMISIJU TIRDZNIECĪBAS STARPTAUTISKAIS KONTEKSTS

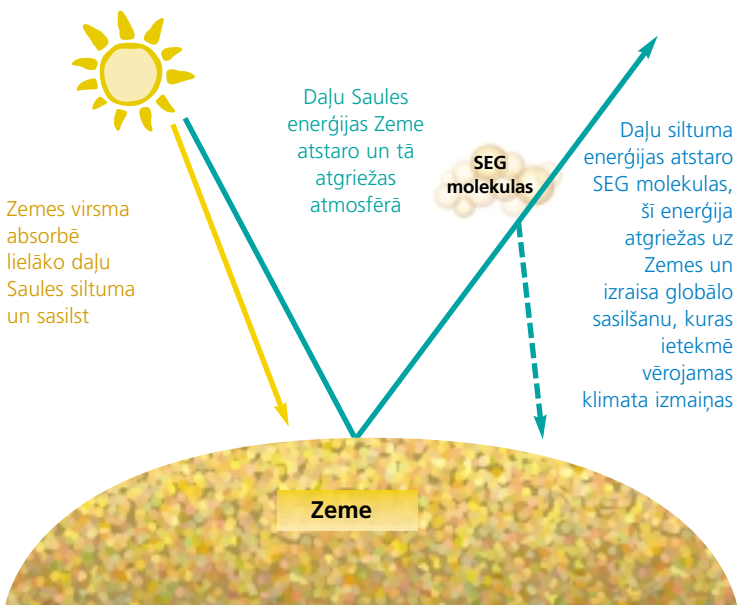
Globālās klimata pārmaiņas izraisa Zemes vidējās temperatūras paaugstināšanos un Pasaules okeāna ūdens līmeņa celšanos, kā rezultātā vērojamas visdažādākās noteiktām klimata zonām neraksturīgas parādības – ilgstoši sausuma periodi vai plūdi, spēcīgas vētras un citas dabas katastrofas.

Cilvēku saimnieciskā darbība – mežu izciršana, akmeņogļu un naftas produktu sadedzināšana enerģijas ieguvei, transports, rūpnieciskā ražošana un intensīvā lauksaimniecība sekmē siltumnicefeka gāzu (SEG) emisijas atmosfērā, kas izraisa globālās klimata pārmaiņas.

Siltumnicefeka gāzes (SEG) ir:

- oglekļa dioksīds (CO_2)
- metāns (CH_4)
- slāpekļa oksīds (N_2O)
- hidrofluorogļūdeņraži (HFC_6)
- perfluorogļūdeņraži (PFCS)
- sēra heksafluorīds (SF_6)

Lai novērstu turpmākas klimata pārmaiņas, izstrādāti divi nozīmīgi starptautiski tiesību akti:

- **ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām,**
- **ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokols (Kioto protokols).**

Kioto protokols stāsies spēkā, kad to ratificēs vismaz 55 valstis, kuru kopējās CO₂ emisijas sastāda vismaz 55% no šo valstu CO₂ emisijām 1990. gadā. Līdz 2003. gada augustam Kioto protokolu bija ratificējušas 111 valstis, kuru kopējās SEG emisijas sastāda 44%¹. Tā kā ASV ir paziņojušas, ka Kioto protokolam nepievienosies, tad protokola spēkā stāšanās šobrīd ir atkarīga no Krievijas². Latvija Kioto protokolam pievienojās 2002. gadā, apņemoties individuāli vai sadarbībā ar citām valstīm panākt antropogēno SEG emisiju samazinājumu par 8% salīdzinājumā ar 1990. gadu.

Kioto protokols paredz trīs starptautiska līmeņa mehānismus, kas ļauj samazināt SEG emisijas pasaulē:

- **starptautiskā emisiju tirdzniecība** – valstis, kuru SEG emisiju apjomi ir zem pieļaujamā līmeņa var pārdot savas neizmantojamas emisiju kvotas tām valstīm, kas pārsniedz pieļaujamo SEG emisiju apjomu,
- **kopīgi īstenojamie projekti** – rūpnieciski attīstīto valstu investori par ieguldījumiem SEG emisiju samazināšanā valstīs, kurām ir izmešu samazinājuma saistības, saņem emisiju samazināšanas vienības, kuras var pārdot savai valdībai vai starptautiskajā tirgū,
- **tīrās attīstības mehānisms** – paredz ieviest tīrākas ražošanas tehnoloģijas jaunattīstības valstīs, par ko investors saņem sertificētas emisiju samazinājuma vienības.

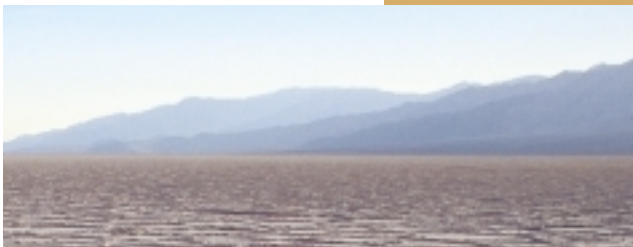
Apzinoties, ka daudzām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm būs grūti sasniegt Kioto protokolā paredzēto SEG emisiju līmeni bez kopīgas ES iekšpolitikas, emisiju tirdzniecība ES definēta kā viena no vides politikas prioritātēm. ES Direktīva par ES emisiju tirdzniecības shēmas izveidi tika pieņemta 2003. gada 2. jūlijā, nosakot konkrētas prasības dalībvalstīm nacionālo emisiju tirdzniecības mehānismu radīšanai.

Emisiju tirdzniecība ir mehānisms, kas valstīm un uzņēmumiem dod iespēju samazināt SEG emisiju līmeni ar iespējami maziem izdevumiem.

¹ <http://unfccc.int/resource/kpstats.pdf>

² <http://unfccc.int/resource/kpthermo.html>

KĀ EMISIJU TIRDZNIECĪBA DARBOJAS UN KĀPĒC TĀ IR IZDEVĪGA?

Siltumnicefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas iespējas lielā mērā ir atkarīgas no uzņēmumā izmantotajām tehnoloģijām un ražošanas procesa. Daļai uzņēmumu SEG emisiju līmeni samazināt ir viegli – to var veikt ar nelieliem ieguldījumiem, uzlabojot tehnoloģisko procesu vai energoefektivitāti.

Savukārt citiem uzņēmumiem SEG emisiju samazināšana līdz atļautajam līmenim var būt sarežģīta un izmaksāt ļoti dārgi. Tāpēc resursu ekonomijas nolūkā tiem ir iespēja pirkt SEG emisijas kvotas no uzņēmuma, kas SEG emitē mazāk par noteikto līmeni.

Emisiju tirdzniecība ir tirdzniecība ar emisijas kvotām – tiesībām izmest atmosfērā noteiktu daudzumu SEG gāzu

Emisijas kvota ir pieļāvums emitēt noteiktā laika posmā vienu tonnu CO₂ vai citu SEG, izteiktu CO₂ ekvivalentos, ņemot vērā to globālās sasilšanas potenciālu.

Salīdzinājumam divi piemēri.

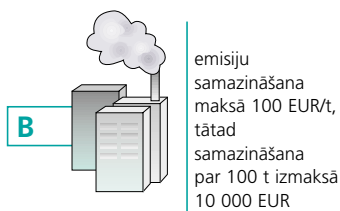
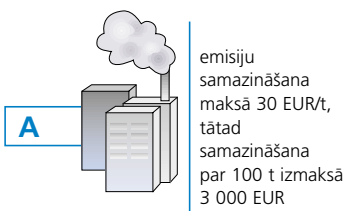
Mērķis: uzņēmumiem **A** un **B** kopā jāsamazina SEG emisijas no 1000 t līdz 800 t, tātad kopā par 200 t.

Pirmajā piemērā **emisiju tirdzniecība nenotiek** – katrs uzņēmums investē līdzekļus, lai individuāli samazinātu SEG emisiju līmeni līdz atļautajam.

Otrajā piemērā **emisiju tirdzniecība notiek** – uzņēmums, kam emisiju samazināšana izmaksā ļoti dārgi, pērk emisijas kvotas no cita uzņēmuma.

1) Katrs uzņēmums samazina SEG emisiju līmeni, neatkarīgi no izmaksām.

uzņēmums **A** un uzņēmums **B**
samazina SEG emisijas par 100 t

Uzņēmums A emisiju samazināšanai iztērē 3 000 EUR

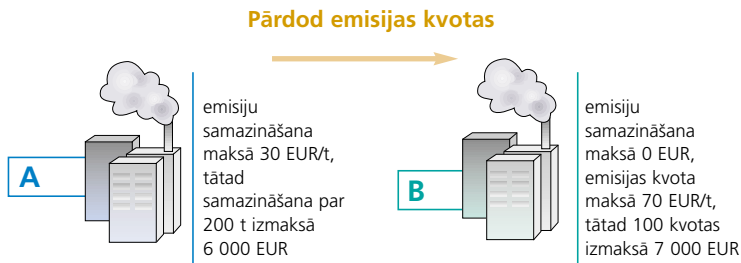
Uzņēmums B emisiju samazināšanai iztērē 10 000 EUR

Kopējās izmaksas – 13 000 EUR

2) Tā kā uzņēmumam **B** emisiju samazināšana līdz noteiktajam līmenim izmaksā dārgi, tas iegādājas emisiju kvotas no uzņēmuma **A**, kam emisiju samazināšana izmaksā lētāk – **notiek emisiju tirdzniecība**.

Uzņēmums **A** samazina savas emisijas par 200 t uzņēmums **B** emisijas nesamazina, bet pērk 100 emisijas kvotas no uzņēmuma **A**

Uzņēmums A	Uzņēmums B
izmaksas emisijas kvotu pirkšana izmaksā 6 000 EUR	izmaksas emisiju samazināšana izmaksā 7 000 EUR
ieņēmumi pārdotas emisijas kvotas par 7 000 EUR	ietaupījumi 3 000 EUR, kas būtu jāiegulda tehnoloģiju uzlabošanā
peļņa – 4 000 EUR* *uzņēmumam A vienai būtu jāsamazina emisijas par 100 t (izmaksā 3 000 EUR)	peļņa – 3 000 EUR* *uzņēmumam B 10 000 EUR vietā, kas būtu jāmaksā par tehnoloģiju uzlabošanu, jāmaksā tikai 7 000 EUR par emisijas kvotām

Kopējā peļņa – 7 000 EUR

Emisiju tirdzniecības rezultātā abi uzņēmumi ir samazinājuši izmaksas atļautā SEG emisiju līmeņa sasniegšanai un kopējais emisiju līmenis pasaulē nav palielinājies.

EMISIJU TIRDZNICĪBA EIROPAS SAVIENĪBĀ

Apzinoties, ka daudzām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm būs grūti sasniegt Kioto protokola paredzēto siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju līmeni bez kopīgas ES iekšpolitikas, emisiju tirdzniecība ES definēta kā viena no vides politikas prioritātēm.

Direktīva par ES emisiju tirdzniecības shēmas izveidi tika pieņemta 2003. gada 2. jūlijā, nosakot konkrētas prasības dalībvalstīm nacionālo emisiju tirdzniecības mehānismu radīšanai. Lai arī paredzams, ka vienotas SEG emisiju tirdzniecības sistēmas izveidošana ES un dalībvalstu līmenī radīs papildus izdevumus, tā dos līdzvērtīgas tiesības uzņēmumiem visā ES teritorijā, tai skaitā arī Latvijā, piedalīties vienotā emisijas kvotu tirgū.

Emisiju tirdzniecības pirmais – izmēģinājuma posms būs 2005.-2007. gadā, tirdzniecību sākot ar CO₂. Paredzēts, ka otrajā posmā (2008.-2012.) emisiju tirdzniecības shēmā pakāpeniski tiks iekļautas arī pārējās SEG gāzes.

Direktīva paredz obligātu dalību emisiju tirdzniecībā šādu nozaru uzņēmumiem:

- enerģētikas uzņēmumi ar ievadīto siltuma jaudu virs 20 MW,
- tērauda liešanas uzņēmumi ar jaudu virs 2,5 t/stundā,
- cementa ražošanas uzņēmumi ar ražošanas jaudu virs 500 t/dienā,
- stikla un stikla šķiedras ražošanas uzņēmumi ar kausēšanas jaudu virs 20 t/dienā,
- keramikas izstrādājumu ražošanas uzņēmumi ar ražošanas jaudu virs 75 t/dienā,
- celulozes un papīra ražošanas uzņēmumi ar ražošanas jaudu virs 20 t/dienā.

Lai aizsargātu iekšējo tirgu, pirmajā posmā dalībvalstīm vismaz 95% emisijas kvotas uzņēmumiem jāpiešķir bez maksas.

Uzņēmumiem par šī pienākuma nepildīšanu paredzētas soda sankcijas – pirmajā posmā – 40 EUR/t, bet nākamajos posmos – 100 EUR/t. Turklāt soda naudas maksājumi uzņēmumu neatbrīvo no saistības nodot attiecīgās emisijas kvotas.

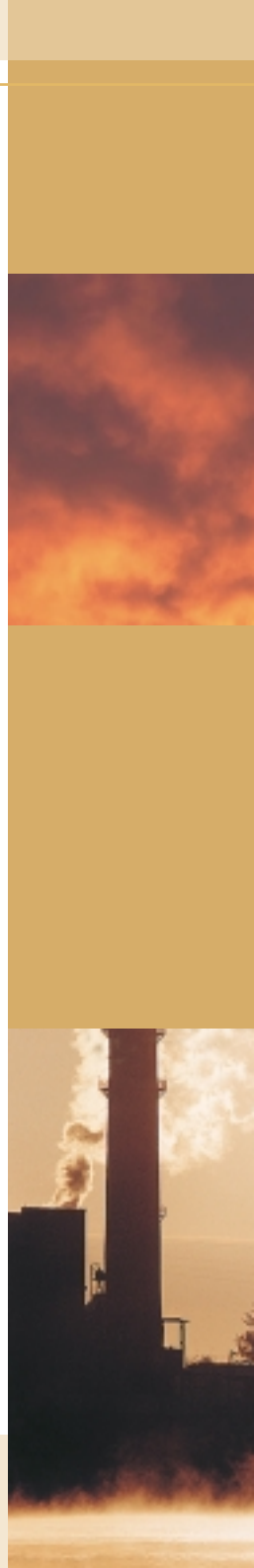
Lai nodrošinātu emisijas kvotu uzskaiti dalībvalstīm jāizveido SEG reģistrs. Reģistrs nodrošinās informāciju par kvotu izlaišanu, uzkrājumiem, pārveidumiem, anulēšanu, kā arī nodrošinās šīs informācijas publiskumu.

Dalībvalstīm jānodrošina, ka lēmumi, kas saistīti ar emisijas kvotu sadali, pārskati par SEG emisijām, kā arī informācija par SEG emisiju tirdzniecības pārkāpumiem, piemēram, uzņēmumu saraksts, kas neievēro direktīvas nosacījumus, ir publiski pieejami.

Direktīva uzņēmumiem uzliek par pienākumu līdz katra gada 1. aprīlim nodot dalībvalsts kompetentajām institūcijām emisijas kvotu skaitu, kas līdzvērtīgs iepriekšējā gadā emitētajam CO₂ daudzumam.

Šobrīd notiek darbs pie direktīvas nosacījumu pārņemšanas Latvijas likumdošanā.

Shēma parāda emisiju tirdzniecības mehānismu ES dalībvalstīs.

EIROPAS KOMISIJA

atskaitīšanās

- apstiprina Nacionālos emisijas kvotu sadales plānus

Dalībvalsts kompetentās institūcijas

- sagatavo un publisko Nacionālo emisijas kvotu sadales plānu
- iesniedz Eiropas Komisijai ikgadējos pārskatus par direktīvas ieviešanu
- izsniedz SEG emisijas atļaujas
- sadala emisijas kvotas
- uzrauga emisiju monitoringu
- izlaiž nepieciešamo emisijas kvotu daudzumu
- izveido un uztur SEG reģistru, nodrošina tā publiskumu
- pārbauda uzņēmumu ikgadējos pārskatus

emisijas kvotu
piešķiršana

emisijas kvotu
piešķiršana

atskaitīšanās

Uzņēmums A

- iesniedz pieteikumu kompetentajai institūcijai SEG emisijas atļaujas samazināšanai
- nodrošina SEG emisiju monitoringu un ziņošanu
- iesniedz ikgadējos monitoringa pārskatus un nodrošina to pārbaudi un apliecināšanu

emisijas
kvotu
tirgus -
pirkšana
un
pārdošana

Uzņēmums B

- iesniedz pieteikumu kompetentajai institūcijai SEG emisijas atļaujas samazināšanai
- nodrošina SEG emisiju monitoringu un ziņošanu
- iesniedz ikgadējos monitoringa pārskatus un nodrošina to pārbaudi un apliecināšanu

